

Posudek na disertační práci Jiřího M. Havlíka

„Jan Bedřich z Valdštejna a jeho spory o daně na turecké války (1682-1694)“

Jiří M. Havlík si ve své disertaci položil za cíl důkladným pramenným studiem ověřit, eventuálně revidovat známou tezi, často se opakující v naší historiografické literatuře, že opozice pražského arcibiskupa Jana Bedřicha z Valdštejna na sněmu roku 1693-94 proti císařem nařízenému bernímu zatížení duchovenstva měla charakter stavovské opozice a byla jejím nejostřejším či spíše jediným zřetelným projevem po roce 1627. K tomuto úkolu přistoupil autor velmi odpovědně, provedl neuvěřitelně širokou heuristiku v našich i římských archivech a Státním archivu ve Vídni, seznámil se důkladně s naší i zahraniční literaturou, zejména k vlastnímu sporu, ale i šíře k dějinám kuriální politiky v dané době a k analogickým projevům církevní opozice v jiných zemích. Díky tomu se bezpečně pohybuje v reáliích, o kterých píše, a které jsou někdy značně složité. Pokud jde o zvolenou metodu, zvolil tradiční faktografický popis, ovšem dokonale zakotvený v pramenech i v širším kontextu. Využitím rozsáhlého materiálu se mu podařilo jednoznačně prokázat, že v případě Valdštejnovy opozice nešlo o opozici stavovskou, ale o projev parciálního církevního interestu, přesněji řečeno o srážku habsburské koncepce absolutní vlády, nadřazené i církevnímu organismu, a církevní koncepce kladoucí důraz na imunity a exempce církevního majetku a šíře na nezávislost církve na panovnické moci, a že Valdštejnův spor byli součástí širšího měření sil mezi císařem a kurií. Není to teze zcela nová, přišli s ní někteří autoři již dříve (Borový, Bělohlávek a Bartůněk), ale nedokázala se prosadit proti tezi opačné, formulované kdysi Jaromírem Čelakovským a přejímanou řadou dalších autorů. J. M. Havlík navíc ukázal, že známé Valdštejnovy vystoupení roku 1694 bylo jen vyvrcholením již několik let trvajících sporu o daně duchovenstva, a upozornil na některé skutečnosti, které zmíněnou tezi ještě zvýrazňují, jako je fakt, že oba šlechtické stavy se na sněmu stavěly proti požadavkům českého prelátstva a vycházely plně vstříc císařským požadavkům a císařské politice a zároveň se snažily negovat výsadní postavení duchovního stavu na sněmu. Při práci na tomto tématu se mu zároveň podařilo osvětlit i některé další zajímavé, byť dílčí problémy. Upozornil na důležitost některých pramenů pro české církevní dějiny, zejména arcibiskupských relací ad limina, osvětlil blíže vztahy arcibiskupa Valdštejna k některým jeho významným současníkům (Jan Tanner ad.) a upozornil na pokusy o rozvinutí Valdštejnova kultu, které se ale neseťkaly s úspěchem.

Proti jeho závěrům nemám žádné námitky a lze jen doufat, že brzy vstoupí do širšího povědomí našich historiků. Ne zcela jednoznačně však vidím celkovou koncepci díla. Autor se ve svém výkladu, chronologicky zaměřeném, snaží se o co nejdůkladnější rekonstrukci vlastního sporu, což ho někdy vede k hromadění velkého množství detailů, v nichž se základní linie výkladu až ztrácí, respektive ji čtenář musí sledovat s velkým úsilím. Občas výklad odbíhá k událostem, jež pro daný problém nemají hlubší význam, například důkladným popisem průběhu úředních opatření proti nebezpečí moru roku 1680. Přitom samo o sobě je toto líčení zajímavé a zasloužilo by publikovat, ale s Valdštejnovou opozicí souvisí jen volně. Stejně tak i v polemice se starší literaturou autor někdy zabíhá do podružných podrobností a méně diskutuje se základními tezemi. Chybí mi přitom zasazení sporu do širšího politického i personálního kontextu. Celý spor jako by spadl z nebe. Stručné shrnutí vývoje vztahu panovníka a stavů v tomto období, poměru církve a panovníka i v jiných než daňových otázkách, celkového charakteru panovnické

moci a jejich instrumentů i dalších otázek by čtenáře vhodně uvedlo do výkladu sporu a pomohlo by mu lépe porozumět jeho podstatě, stejně jako výklad o postavení valdštejnského rodu v tehdejší společnosti včetně jeho majetkového zakončení by snad pomohlo pochopit, proč z pražských arcibiskupů právě J. B. Valdštejn vystupoval tak důsledně a neohroženě za práva církve. Některá fakta autor jen konstatuje, aniž by je komentoval. Například důvody odporu obou šlechtických stavů proti nárokům prelátů by si jistě zasloužily zamyšlení, Zdá se mi, že pro autora je důležité jen to, co najde v pramenech, a jakoby váhal opakovat to, co už napsali jiní, nebo vyslovit něco, co zavání hypotézou nebo dohadem. Tím svůj výklad nepochybně ochuzuje.

Po jazykové stránce je práce napsána dobře, až na pár drobných nedostatků v interpunkci, nesprávné skloňování zájmena *jenž* a pár překlepů. Z drobných přehlédnutí bych upozornil na to, že v práci je nesprávně uvedené křestní jméno Otto Plachta na s. 28 a 29, že na s. 42 autor píše neznámo proč o faráři v Moldau místo v Moldavě (ač sousední obce nazývá česky), a že na s. 120 mluví o pasivní politice místo o politice pasivní rezistence. To jsou ovšem zanedbatelné drobnosti. Za nedopatření pak považuji to, že autor řadí edice do literatury a nikoliv do pramenů, a to jak v úvodu, tak i v seznamu na konci práce.

Havlíkova práce je solidní, fundovaná, přínosná, heuristika a proniknutí do problematiky jsou úctyhodné. Přes výše uvedené kritické výhrady ji plně doporučuji k obhajobě jako práci disertační.

V Praze 29. července 2008.

Prof. PhDr. Eduard Maur, CSc.